

Vjenceslav Novak u ulozi glazbenog pisca. Uz 160. obljetnicu rođenja

- Sanja Majer-Bobetko
- Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU
 - Opatička 18, Zagreb
 - smb@hazu.hr

Vjenceslav Novak (Senj, 11. 9. 1859 – 20. 9. 1905)

Glazbena pedagogija

- *Priprava k nauci o glazbenoj harmoniji*, Zagreb 1889.
- *Nauka o glasbenoj harmoniji*, Zagreb 1890, 1898.
- *Pjevačka obuka u pučkoj školi*, Zagreb 1892.
- *Uputa u orguljanje*, Zagreb 1893.
- Glazbene škole, u: *Pedagogijska enciklopedija*, Zagreb 1895-1906, sv. I, 392-393.
- Glasba i uzgoj, *Gusle*, 1 (1892) 1, 2-3; 2, 9-11; 3, 17-18.
- O nuždi reforme pjevačke obuke u našim srednjim školama, *Nastavni vjesnik*, 9 (1901) 310-320.
- O pjevanju u pučkoj školi obzirom na dječje zdravlje, *Gusle*, 1 (1892) 1, 4-5; Moraju li sva djeca pjevati u pučkoj školi?, *Gusle*, 1 (1892) 5, 36-37.
- O mutaciji grla, *Gusle*, 1 (1892) 5, 33-35.
- Nauka glavnih pojmova muzike. (Zašto ne: Glavni pojmovi muzike – ili: Nauka o glavnim pojmovima muzike?) Napisao Dragutin Blažek, *Književna smotra*, 7 (1889) 3, 19-23.
- Čemu se uči teorija glasbe? *Izvešće Narodnog zemaljskog glasbenog zavoda Zagreb*, 1891, 3-7; *Gusle*, 1 (1892) 6, 47; 7, 50-51.
- Prije ljestvice – pa onda intervale, *Glazba*, 1 (1893) 2, 13-14.
- Kako započeti glazbenu obuku?, *Glazba*, 1 (1893) 8, 66-68.
- Glasovni ustroji, u: *Pedagogijska enciklopedija*, Zagreb 1895-1906, sv. I, 372-378.
- i dr.

Glazbena kritika

- Aphrodita. Opereta u tri čina. Libreto od Nikole Milana, glasba od Ivana pl. Zajca, *Narodne novine*, 54 (1888) 4.
- (Koncert gosp. Aurela Vaisa-Bjelinskoga guslara uz sudjelovanje pijanistice gospodjice Laure Fein.), *Narodne novine*, 54 (1888) 4.
- Gospodinu Nikoli Milanu Simeonoviću, piscu Aphrodite, operete u tri čina, *Narodne novine*, 54 (1888) 8.
- (Šaljivi koncert Kola), *Narodne novine*, 54 (1888) 34.
- (Šaljivi koncert Radnič. pjevač. društva Slobode), *Narodne novine*, 54 (1888) 36.
- Židovka. Velika opera u pet činah od J. Halévy-a, pjevana u Zagrebu, *Narodne novine*, 54 (1888) 106.
- [Opera Hugenoti G. Meyerbeera izvedena je u Zagrebu], *Narodne novine*, 55 (1889).
- Mozartov Requiem, *Narodne novine*, 57 (1891) 91. 17.
- (Slovanstvo ve svých zpěvech). Sborník národních a znárodnělých písní všech slovanských národu, *Narodne novine*, 55 (1889) 296, Pr.
- Neuvelo cvieće. Izabrane popijevke slavnoga hrv. glasbotvorca Vatroslava Lisinskoga. Dvanaest ovećih popijevaka za jedno grlo uz glasovir. Izdanje vlastitom nakladom Fr. Š. Kuhača, *Vienac*, 21 (1889) 10, 156-158; 11, 169-171.
- [K. A. Hermann: Völkerlieder für voerstimmige Männerchöre], *Glazba*, 1 (1893) 11, 91-92.
- Nova zbirka popievaka, *Prosvjeta*, 6 (1898) 20, 644-645.
- O zbornoj skladbi Dragutina Kukle na riječi Marka Marulića, *Vienac*, 33 (1901) 42, 856.
- Naša crkvena glazba. Tri mise sa starohrvatskim riječima za muški zbor od K. Kukle, *Vienac*, 35 (1903) 6, 196-197; 8, 261-263.

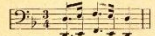
Vj. Novak: Neuvelo cvieće. Izabrane popijevke slavnoga hrv. glasbotvorca Vatroslava Lisinskoga. Dvanaest ovećih popijevaka za jedno grlo uz glasovir. Izdanje vlastitom nakladom Fr. Š. Kuhača, *Vienac*, 21 (1889) 10, 156-158; 11, 169-171.

170 V I E N A C Br. 11

uzmogne glasovinom oponašati tanburicu, što je izvrstno pogodno. Bila bi s toga vrlo zgodna, da se pjeva uz dobro aranžiranu pratnju tanburaškog zbora.

7. *Prosjak*. Spj. V. Vernak; za srednji tenor, D-mol, $\frac{3}{4}$, andantino maestoso.

Iza kratkog sgodnog uvoda prati jednoslavnu melodiju ovaj više ritmički motiv u basovoj dionici:

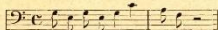

koji se kao vapjući plač nesretnika provlači kroz cijelu pjesmu. Modulacija je u skladbi bogata, ako ne i preobilna; otaj, kojim je cijela pjesma prodahnuta, vjerno je glashom slikan. To je najbolje vidjeti u zamjeni istimenog dur- i mol-prijemeta, čime je skladatelj prema situaciji prosjaka pripovijedanje glashom crtao.

8. *Vysthoranec* (Odseonik [?]). Za sitni tenor, C-dur, $\frac{4}{4}$, Andantino. Ponajslabija pjesma u sbirci s ovom poznatom glashenom zamisliju:

9. *Po boji*. (Poslije boja). C-dur, andante marziale. I ovu bi popijevku uvrstili među slabije. Temeljna zamisao uzeta je po češkoj narodnoj pjesmi:

Pjesma je pisana za bariton-solo, no svojim tekstom: Radujmo se braćo mila — itd.; bila bi zgodnija za zbor. Karakteristična je glasovirska pratnja, koja svojom ritmičkom oponaša bubanj.

10. *Vergessen*. (Zaborav). Za tenor ili sopran, C-dur, $\frac{4}{4}$, andante assai. Ob ovoj popijevci kaže izdavač gosp. Kuhač: „Karakteristična popijevka posvema u njemačkom duhu, te kao jedne niti“.

11. *Der Luftschort* (Utočište), spjevao V. Lisinski, prev. A. Harambašić; za bariton, Es-dur, $\frac{6}{8}$, Adagio lugubre. Kod ove popijevke zadržat ćemo se poduže, jer je i s toga zanimiva, što joj je i tekst sam skladatelj napisao. U svim pjesmama u ovoj sbirci provlače se neki elegični ton, a najpače u ovoj, u kojoj je i riječima i glashom dao L. izraziti svoj vječitog nezadovoljstva, nemira i gotovo očaja svoje duše; to se vidi i po samom tekstu kroz pesimističko značaja:

U bogar prosj darak koj,
Ah! Tužno ga je zrijet,
Al jao, ničim, Bože moj
Ne dariva ga svijet.

Izmenogo popodje sad
Iz bućina grada van,
I spasi tihlo mjesto tad
I osamljeni stan.

»Ah to je zadnji! Tuj će sad
Potražiti kruha jedn-
I tako misleć kreće tad:
»Ublakće jad mi loš!

Već stigla ga je mrkla noć,
Već tih ga kralji muke,
Al kudgod bude dalje poć,
Tek prezir nać će put.

I tad mu je uz mukli ječ
Otvorio se stan,
A sva u crnoj nožnji tek
Izašla baka van:

Oj zdravo, bogće, krijepi se,
Jer tuj te čeka pit,
I tuj ček nać kaseti sve
I vjekovječni mir.

Al tad na jednom projaku
Prozurala je grad,
I njegov život prosahnu,
Koj prodje uzalud.

Jer cijeli svijet i ljude sve
Moljasko si dost,
Nedoknadit ću je ti sve
I sada moj si gost.

I već ga ne će bijeda trt,
U nitri on je, jer
Pogostila je njega smrt
I zaprla je dver.

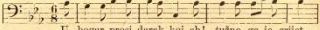
Rodjenomu glasbotvorcu nije mogla duša mirovati, a da svoje turobne misli ne prelje i u glashu. A kako je to L. umio, vidjet ćemo iz ovog kratkog razbora:

Uvod začine disonantnim akordom, velikom septimom u altovoj dionici (pratnje) kao zamjenični glas mjesto tonike:

Adagio lugubre.

Na posljednju osminu začine pijev sa septimom u dominantnoj harmoniji (Es):

U bogar prosj darak koj ah! tužno ga je zrijet
a mala sekunda (v. septima) javlja se svojoj u pratnji, markirajući svojom disonantnošću sivoj prilike prosjaka, o kom pjevač pripovijeda.

Zamisao pjesme nema poput one „Miruj srce“ hrvatskoga karaktera, već sam skok na sekstu u drugoj mjeri sjeda na njemačku glashu. Krescendirajući prolazi u e-mol i klonvši na g-dur akordu vraća se kratkom medijigrom u glavni prijemet, prva se misao opetuje, al ovaj put svrčava dominantno iz g-mola vrlo jedrom harmonijskom zamisli (a-cis-e-g, d-f-a) na riječi: Armer Mann! (Ljudski rod!). Značajna figura u pratnji, koja se već u prvom akordu čula, promijenjena je sada ritmički,

što življe markira izraz strepnje i očaja u recitativnom pripovijedanju: Već stigla ga je mrkla noć itd.

Koliko je L. držao do toga, da svaku riječ teksta vjerno glashom crtae, vili se po ovoj nedeši disonantne harmonije, kojom prati riječi: Izmenogo popodje sad iz *bućina grada van*:

(bućina grada
Slad-ge - wühl hanaus)

Glazbena historiografija

- Crtice o razvoju crkvene glasbe, *Izveštaj Kralj. učiteljske škole i vježbaonice u Zagrebu, 1888-1889*, 3-20; *Hrvatski učitelj*, 13 (1889) 17, 260-263; 18, 275-278; 19, 290-294.
- Historički razvitak obuke u pjevanju, u: *Pjevačka obuka u pučkoj školi*, 1892.
- Gjuro Eisenhut, *Glazba*, 1 (1893) 7, 57-59.
- Richard Wagner, *Pobratim*, 10 (1899-1900) 18, 437-439; 19, 459-462.
- Ambroise Thomas, *Pobratim*, 9 (1898-99) 5, 99+108-110.
- Ivan pl. Zajc, *Pobratim*, 10 (1899-1900) 2, 31; 5, 104-105.
- Počeci višeglasja do Palestrine, *Kršćanska škola*, 4 (1900) 3, 42-45; 4, 62-67.
- [*Povijest glazbe*], rukopis, kritičko izdanje 1994.

Glazbena terminologija

- Prilog k hrvatskom glazbenom nazivlju, *Vienac*, 28 (1896) 5, 74-75; 6, 90-92; 7, 105-107.

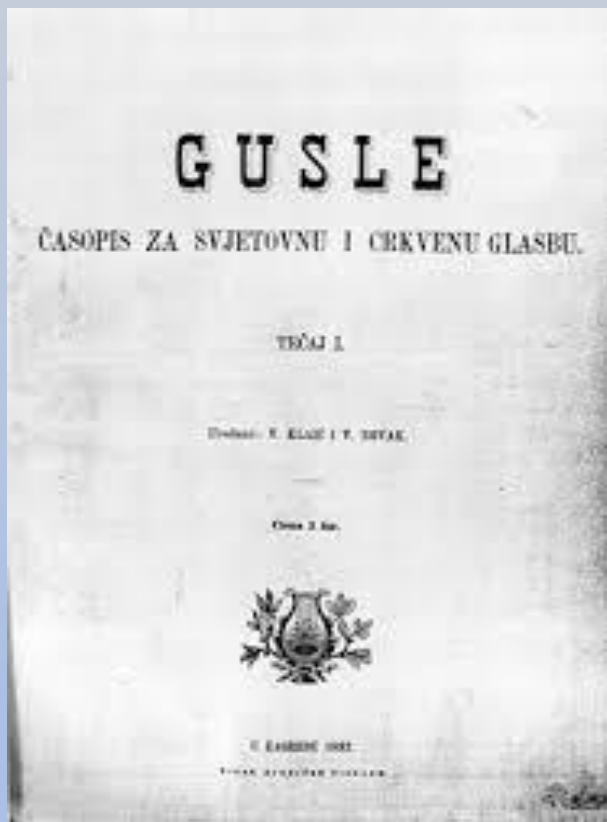
Organologija

- O čuvanju orgulja, *Gusle*, 1 (1892) 9, 70.
- Nješto o registriranju orgulja, *Glazba*, 1 (1893) 12, 102-103.

Estetika glazbe

- Čemu se uči teorija glazbe?, *Izvješće Narodnog zemaljskog glasbenog zavoda Zagreb*, 1891, 3-7; *Gusle*, 1 (1892) 6, 47; 7, 50-51.
- Glasba i uzgoj, *Gusle*, 1 (1892) 1, 2-3; 2, 9-11; 3, 17-18.
- Oblik i sadržina u glazbotvorinama, *Glazba*, 1 (1893) 1, 3-4.
- Glazbeni ritam, *Pobratim*, 10 (1898-1899) 12,279-280; 13,302-303; 14, 327-329.
- O melodiji, *Pobratim*, 10 (1899-1900) 1, 9-11; 2, 35-36+38-39; 4, 86-88.
- O glazbenoj harmoniji, *Pobratim*, 10 (1899-1900) 7,155-156; 8, 177-179; 9, 207-209; 10, 238-239.
- Preveo: František PICH: Prvi pojavi programne glazbe do Beethovena, *Glazba*, 1 (1893) 2, 10-13; O programnoj glazbi, 1 (1893) 4, 32-33; 5, 41-44; 6, 50-53; 7, 59-61; 8, 68-70; 9, 77-78; 10, 84-85; 11, 92-94; 12, 100-102.

Zaključne napomene

Ivan pl. Zajc.

Zajc se rodio na Rijeci g. 1834. Otac Ivan, rodom iz okolice prazke, bijaše kapelnikom austrijske pukovnije Meyer. G. 1835. podje mu otac sa pukovinom u Zadar, ali se već sljedeće godine vrati na Rijeku, gdje je postao ravnateljem gradske glazbe. Uz oca si počeo je mladi Ivan baviti se od malih nogu glazbom, te je brzo napredovao. U svojoj šestoj godini gudio je već javno na riječkom pozorištu na guslama i udarao glasovir. Premda je to ocu vrlo godilo, to nije ni s daleka mislio posvetiti sina glazbenoj umjetnosti, hoteci silom, da bude Ivan po vremenu odvjetnikom, pa ga posla u škole. Nu mladi Ivan, slijedeći nagon svoje duše, stao je krišom skladati pomanje komade. U 12. god., buduć već u gimnaziju, složi se sa nekim svojim sunčnikom, koji je gradio stihove, i ta dva dječaka dogovoriše se, da će sastaviti operu „Marija Terezija“; prijatelj napisao libreto, a Ivan glazbu. Kad je otac našao „Mariju Tereziju“, pobojša se, da će glazba odbiti Ivana o l' nank, pa stavi operu pod ključ. To je Ivana vrlo boljelo. Ne moguč živjeti bez glazbe, sarao je Ivan po svojim zadacima note. Professori Rabeša i Morassi govorili oca, da je šteta, što radi silom zatomiš naravski dar sina. Otac popusti, te Ivan nakon svršenog gimnazija bude 1849. primljen za pitomeca u milanski konservatorij, gdje je učio pod ravn. L. Rossiem.

Zajc bavio se, učeći glazbu, šest godina u Milanu te je neobično brzo napredovao, skladajući uz to pomanje glazbotvore. Odmah prve godine bude odlikovan drugom nagradom, a kod koncerta milanskog konservatorija 1852. steče Zajčeva arija polvatu — mladčić dobi srebrnu koricu — koje ga je priznanje zapalo svake godine do svršetka nauka. Kod mnogo javnih prilika pjevala su si i svirale Zajčeve skladbe i svakom prilikom pozdravljaja ga občinstvo videci u njem budućeg talijanskog skladatelja — nu milanska se nada prevarila, jer je Zajc ostao Hrvat. G. 1855. dade ravnatelj Rossi svojim učenicom libreto pod imenom „La Trovesca“ pozvav ih, neka svaki od njih sastavi na te riječi operu i to za tri mjeseca. Zajc je već do tada imao 89 vlastitih kompozicija — a kad su profesori konservatorija izpitali glazbu svih učenika, izjavio, da je Zajčeva skladba najbolja. Dne 4. svibnja 1855. bude ta prva Zajčeva opera s uspjehom pjevana u kazalištu milanskoga konservatorija pod ravnanjem mladoga skladatelja. — Iste godine dobi Zajc diplomu skladatelja i absolutorij konservatorija. Sad pripravljahu Zajcu mjesto za zamjenika ravnatelja opera u velikom kazalištu „della Scalla“ u Milanu, ali Zajc ne primi toga mjesta, jer ga je obitelj zaklinjala, neka se vrati kući. Dotle mu je bio umro otac a malo za tim i mati; da se pobrine za budućnost

IVAN PL. ZAJC